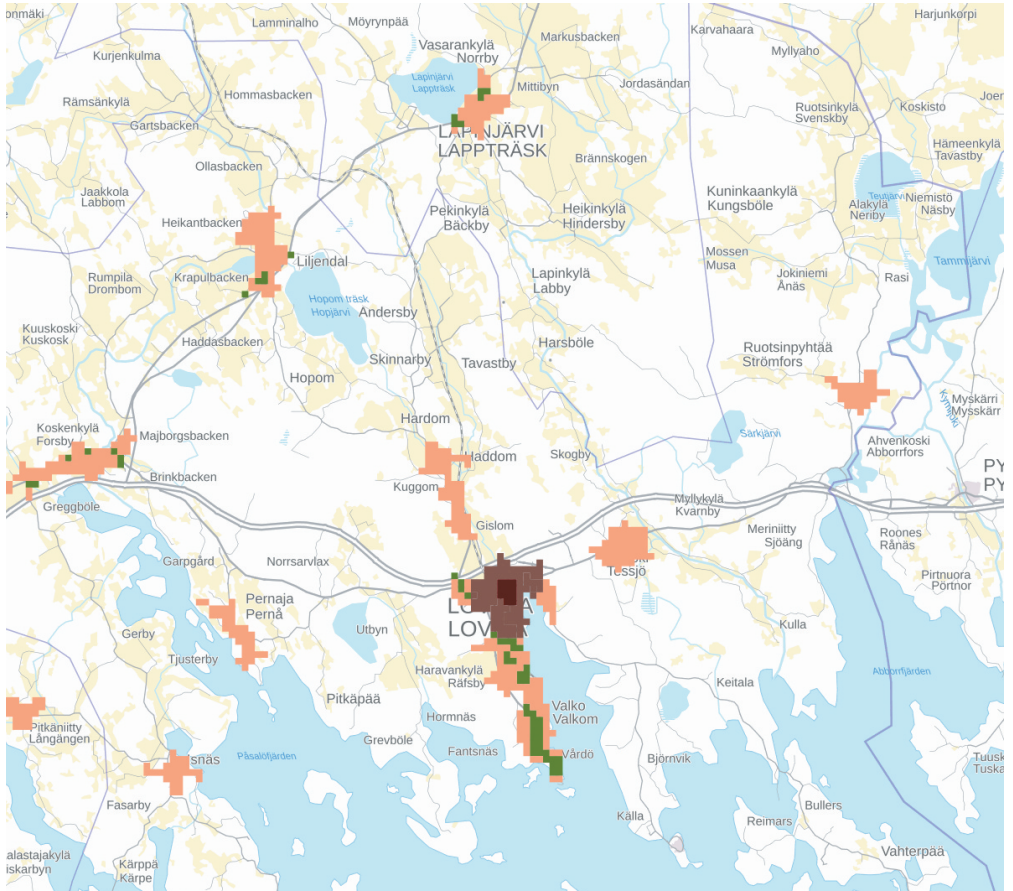

Aulis Tynkkynen

**Loviisan seudun rakennettu
ympäristö vuosisatojen vierieissä**

© 2025 Aulis Tynkkynen
Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,
22763 Hampuri, Saksa
ISBN: 978-952-80-9604-7

Aulis Tynkkynen

**LOVIISAN
SEUDUN
RAKENNETTU
YMPÄRISTÖ
VUOSISATOJEN
VIERIESSÄ**

LUKIJALLE

LOVIISAN SEUTU 1:
**JAKAUTUMISTA JA YHDISTYMISTÄ, KASVUA
JA KUTISTUSTUMISTA**

LOVIISAN SEUTU 2:
MAALTA, MERELTÄ JA ILMASTA

LOVIISAN SEUTU 3:
**SEUDUN YDIN - KASVAVA JA SUPISTUVA
PIKKUKAUPUNKI**

LOVIISAN SEUTU 4:
**MUUTTUVAN MAASEUDUN RAKENNETTU
YMPÄRISTÖ**

LOVIISAN SEUTU 5:
ARKKITEHTUURI VUOSISATOJEN VIERIESSÄ

LOVIISAN SEUTU 6:
HUOLTA JA TOIVOA 2025

KIRJALLISUUTTA

LUKIJALLE

Tähän kirjaan heijastuu olennaisella tavalla oma henkilöhistoriani, muun muassa toimintani Loviisan kaupunginarkkitehtina 1991–2001 ja teknisen keskuksen päällikkönä 1991–2000 sekä väitöskirjani *Tori ja pikkukaupunki. Kulttuuriperintö, viihtyisyys ja maine – Loviisan tori ja sen mahdollisuudet* (TKK 2007). Olen vuosien saatossa myös pitänyt useita Loviisan rakennettuun ympäristöön liittyviä esitelmiä ja julkaissut lehtiartikkeleita muun muassa Loviisan Sanomissa ja Loviisan Joulu -lehdessä. Pääosan niistä kokosin 2024 julkaisemaani kirjaan *Loviisa – hyvä pikkukaupunki paremmaksi*.

Siirryttyäni vuoden 2002 alusta ympäristöministeriöön 16 vuodeksi, aluksi yliarkkitehdin, 2010 alkaen rakennusneuvoksen virkaan, kontaktini Loviisaan oheni mutta ei katkennut. Väitöskirjatyön ohella yhteyttä tuki se, että 1996 ostamamme talo Degerbynkadulla säilyi koko ajan vähintään viikonloppu- ja loma-asuntonamme. Olemme myös pitäneet sitä varsin usein yleisölle avoimena muun muassa tapahtumissa *Wanhassa wara parempi* (myöhemmin *Loviisan vanhat talot*) sekä *Loviisan joulukodit*.

Tekstissäni heijastunee myös se, millainen olen arkkitehtina, rakennusalan ammattilaisena ja ihmisenä. Lapsuuteni ja kouluaikani elin Itä-Savon (Punkaharju), Pohjois-Karjalan (Kesälahti) ja Etelä-Karjalan (Saari, Parikkala) saumassa, jossa kotikyläni ja ensimmäisen kansakoulupiirini oli sattuvasti nimeltään Rajavaara. Siitä julkaisin 2023 kirjan *Tanssit jatkuu Rajavaaran lavalla*.

Itä-Suomen asia yleisemminkin on ollut lähellä sydäntäni koko ajan. Huolissani alueen heikosta kehityksestä olen kirjoittanut aika paljon ja yrittänyt kirjoituksissani hakea realistisia kehitysnäkymiä. Vanhemmat juttuni olen koonnut 2024 julkaisemaani kirjaan *Kotiseudun asialla*. 2020-luvulla olen yhdessä Jarmo Vauhkoksen kanssa julkaissut paljon mielipidekirjoituksia Itä-Suomen sanomalehdissä ja Maaseudun tulevaisuudessa, muutamia myös Helsingin Sanomissa. Kotitaloni pienine metsineen on edelleen hallussamme loma-asuntona.

Suhteestani arkkitehtuuriin ja muusta ammatillisesta näkemyksestäni olen 2024 julkaissut kirjan *Arkkitehtuurin syövereissä*, itselleni erityisen tärkeän kaupunkikeskustan osalta lisäksi 2023 kirjan *Eläviin keskustoihin*. 1994 valmistuneen lisensiaatintyöni *Arkkitehti kaupunkikeskustan suunnittelijana* julkaisin kirjana myös 2023.

Tukeudun aihetta koskevaan melko laajaan kirjallisuuteen, jonka luettelo on kirjan lopussa. Tärkein lähdekirjani on professori **Olle Sirénin** (1926–2015) 1995 julkaisema *Loviisan kaupungin historia 1745–1995*. Sirén on kirjoittanut paljon myös Pernajasta ja nykyisen Loviisan kunnan muista alueista.

Fredrika Andersson kokosi 1990-luvulla kaupungin arkkitehtitoimistolle tilauksestani käyttökelpoiseen muotoon perustietoja Loviisan vanhoista kaupunginosista. Tämä työ on ollut käytettävissäni ja siitä on ollut paljon hyötyä Loviisan keskustaaajaman tarkastelussa. Kolmantena haluan mainita **Eddie Brucen** 2013 ilmestyneen kirjan *Kaupankäyntiä entisaikojen Loviisassa*, jossa hän on muun muassa kuvien ja mainosten muodossa esitellyt yli 370 vuosina 1900–1970 toiminutta yritystä ja kauppaa, joista monet ovat olleet tärkeitä koko seudulle.

On syytä mainita erikseen myös *Loviisan kaupunginmuseon* mainio internettiin jaettu valokuva-arkisto ja muu työ historiatiedon kokoamisessa ja levittämisessä koko nyky-Loviisan alueelta. Hiljattain perustettu Facebook-ryhmä *Vi som har bott eller bor i Lovisa* täydentäneen ajan oloon käsitystä varsinkin Loviisan keskustaajaman rakennetun ympäristön historiasta.

Nyt julkaistavan kirjan aihepiiristä pidin marraskuussa 2024 Loviisan kansalaisopistossa kahdeksan tunnin luentosarjan. Suomen tietokirjailijat ry. on syksyllä 2024 myöntänyt kirjan valmisteluun liittyvän apurahan, josta kiitokset.

Karttapohjina käytän yleensä Maanmittauslaitoksen (MML) kätevää *Kansalaisen karttapaikkaa*. Myös vanhat ilmakuvat ovat MML:n julkaisemia. Valokuvat ovat omiani, ellei toisin mainita.

Kesän alkaessa 2025

LOVIISAN SEUTU 1:

**JAKAUTUMISTA JA
YHDISTYMISTÄ, KASVUA JA
KUTISTUSTUMISTA**

Loviisan seuduksi on ollut tapana kutsua Uudenmaan maakunnan itäisintä osaa, joka käsitti vuoteen 2010 saakka Loviisan kaupungin ohella Pernajan, Liljendalin, Lapinjärven ja Ruotsinpyhtään kunnat. Lapinjärveä lukuun ottamatta nämä yhdistyivät 2010 Loviisan kaupungin kanssa. Nykyisen Loviisan ja Lapinjärven kuntien muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan myös Loviisan seutukunnaksi. Rakennetun ympäristön kannalta Loviisan seutuun voi jossain määrin liittää myös Pyhtään kunnan tai ainakin sen kirkonkylän lähialueineen.

Kuva kirjan alueesta ja toteutuneista kuntaliitoksista. Lapinjärveä ja Pyhtäätä lukuun ottamatta koko alue kuuluu vuodesta 2010 alkaen Loviisan kuntaan. Wikipedia.

Loviisan kaupunginmuseon hiljattain tuottama verkkonäyttely ”Sadan kylän seutu” kuvaa hyvin seudun kehittymistä kylien näkökulmasta. Siinä julkaistu kartta 1500-luvun asutustilanteesta on myös luonteva tausta tälle työlle.

Kirjassa kuvataan rakennetun ympäristön kehitystä Loviisan seudulla, joka käsittää nykyisen Loviisan kunnan ja osia Lapinjärven ja Pyhtään kunnista. Seudun historia alkaa jo keskiajalta, jolloin muun muassa rakennettiin Pernajan ja Pyhtään kirkot. 1600-luvun lopulla alueelle perustettiin kaksi ruukkia. Loviisan kaupunki perustettiin 280 vuotta sitten kaupunkikeskukseksi, jolla oli aluksi paljon seutua laajempi kaupallinen, hallinnollinen ja sotilaallinen merkitys "kolmantena Viipurina". Seudulla on jäljellä paljon eri aikojen rakennettua ympäristöä. Kirjailija on pitänyt aihepiiristä marraskuussa 2024 Loviisan kansalaisopistossa kahdeksan tunnin luentosarjan.

